

דף עט

'קידשה אביה בדרך וקידשה עצמה בעיר' — התוספות כתבו שאם לא קדשה את עצמה אלא אביה בלבד, כולם מודים שאין חוששין לקידושי אביה, לפי שיש להעמידה על חזקת פנויה שמקודם. אך עתה שקדשה עצמה, בטלה לה חזקה זו, שהרי ודאי היא אשת-איש, או מפאת קידושי אביה או מפאת קידושי עצמה.

לפי זה לכאורה צריך לומר שבדקה ונמצאת בוגרת סמוך לקידושיה, באופן שאין ספק שמה בגרה אחר קידושיה, [אז על כל פנים כשאפשרות זו רחוקה, שאזי הורעה חזקת פנויה משום כך]. כי אם יש ספק סביר כזה, הרי שוב יש לה חזקת פנויה, שהרי נערה שנתקדשה מדעת עצמה אמרו לעיל (גג:) שאינה מקודשת [מלבד לדעת ר"ל אליבא דחכמים, שדחאה].

וכן איתא בתוס' ר"י הזקן כאן (בשם רש"י) שבדקנה מיד.

'דאיכא למימר העמד תמא על חזקתו ואימר לא טבל' — יש לשאול, מדוע לא נאמר להפך, העמד כל אותן טהרות שנגע בהן לאחר הטבילה על חזקת טהרתן? יש לומר, כיון שודאי נגע בהן בטלה חזקתן. (ריטב"א. וכ"כ הרמב"ן והריטב"א להלן פ. ובריטב"א בעירובין לו. וע"ש בתוס'. ומרש"י להלן פ. לכאורה משמע שחולק על סברא זו. ע"ש בתורי"ד).

ואם תאמר, כמו כן נאמר כיון שודאי טבל, בטלה לה חזקת תמא שעליו? י"ל לענין זה מועילה הריעותא ד'הרי חסר לפנך', שלא נלך אחר חזקת המקוה הקודמת אלא אחר חזקת האדם. ואולם אין לילך אחר חזקת הטהרות, שהרי הן תוצאה מטומאת האדם, ויש לנו לדון תחילה על שורש הספק ולא על תוצאותיו.

'אימת, אילימא בתוך ששה, בהא נימא רב הרי היא בוגרת לפנינו? השתא הוא דבגרה' — ואם אין ידוע אם עברו ששה חדשים מאז הגעת סימני נערו, אם לאו — אף לרב הוי ספק, הגם שעכשו בוגרת לפנינו. (שו"ת ר"י מיגאש קעג. וכן מבואר מתוך דברי התשב"ץ ח"א עא. והריטב"א צדד שמה גם בזה מחלוקת).

(ע"ב) 'מי מוציא מיד מי? הוא מוציא מידם בלא ראייה, והן אין מוציאינן מידו בלא ראייה' — דברי ר' יעקב... — וכן פסקו הרי"ף ושאר פוסקים, ששטר שאין כתוב בו לשון מתנת בריא ולא לשון מתנת שכיב-מרע, אף על פי שעתה הוא בריא [וגם ידוע שהיה בריא בעבר], יכול לטעון שהיה שכיב-מרע בעת כתיבת השטר.

בשו"ת הר"ן (סו. מובא בבית יוסף — יו"ד סוס"י רא) דן אודות מקוה שדרכה להחסר ולהתמלא לעתים, ולאחר שהחזקה להיות בה ארבעים סאה, טבלו בה, ולמחרת נמדדה ונמצא בה שיעור מכוון. וכתב, היות ומוחזקת להיות מימיה מתמעטים ומתרבים, אין החזקה שבעבר והחזקה העכשוית מועילות להוציא את הטמא מחזקתו, וחוששים שמה לא היו בה ארבעים סאה בשעת הטבילה. והביא להוכיח מכאן — שאין חזקת בריא של עתה מועילה עם חזקת בריא דמעיקרא, להוכיח על שעת המתנה, לפי שהחולי מצוי, והכא נמי מצוי השינוי באותה מקוה.

ואמנם היה מקום לחלק, שלא אמר ר' יעקב אלא במקום חזקת ממון, שהרי קיימא לן שאפילו רוב אינו מוציא ממון, וכל שכן שאר חזקות אין בכוחן להוציא ממון. ואולם דעת הר"ן כנראה להשוות חזקת ממון לחזקת תמא.

וכבר נשאו ונתנו האחרונים בענינים אלו, כגון לענין חשש לאי־שפיות במי שעתה הוא שפוי וכן היה שפוי בעבר, וכיו"ב. ע' בשו"ת בית אפרים אה"ע קיא; שב שמעתתא ג, יב; שו"ת אחיעזר ח"א כח, יג כט, א.

'אידי ואידי כשמואל, כאן במכחשתו...' — יש לדקדק מדוע לא תירץ אליבא דרב [שכמותו נוקטים להלכה], והא דקתני 'חיישינן לקידושי שניהם' — בשקידש בתוך ששה חדשים. — יש להוכיח מכאן כשיטת הראשונים (ע' בתוס' רי"ד) שבתוך ו' מעמידים אותה על חזקת נעורת ואין קידושיה כלום. ולכן אי אפשר להעמיד הברייתא בתוך ששה, כי אז אין חוששין לקידושיה כלל (שער המלך אישות ג, יד).

ואמנם, שיטת רש"י (כך דייקו מדבריו לעיל בד"ה בהא אמר) וכן משמע מהטור ושלחן ערוך (אה"ע יז) שבתוך ששה הרי זה ספק. ויש לתרץ שלא פרושו אליבא דרב, משום שרב תנא ופליג, ואין קושי אם תנא דברייתא אחת אינו סובר כמותו, מה שאין כן לשמואל. (בית מאיר).

דף פ

'מלקין על החזקות, סוקלין ושורפין על החזקות, ואין שורפין תרומה על החזקות...' — פירוש, ישנן חזקות טובות שאפילו ממיתים על פיהן, וישנן חזקות גרועות שאף אין שורפין על ידיהן תרומה. (רש"ש).

בטיבן של חזקות אלו, כתב החזון־איש (אה"ע קיד, ז. וע"ש בסי' ב, יב), זו לשונו: 'מתנאי החזקה שיתאמת הדבר בלבנות בני אדם ולא יסתפקו בהן, שאם באו לעיר פוחזים ואומרים 'זו אשתי' והיא אומרת 'זה בעלי', ואנשי העיר מסתפקים בהם שעצת זימה ביניהם — לא יחזקו לעולם. וכן בלבשה בגדי נדותה, ולפי הכרת אנשי מקומה לא יחשבו זאת לאות נאמן על נדותה — לא תוחזק בזה, אלא העיקר לפי החלטת בני אדם, והנהגה הרגילה בין בני אדם המעידה ומתאמת (אולי צ"ל: ומאמת) בלב הרואים — הוי עדות גמורה'.

וכתב המהרי"ק (פו), שהחזקה שעל פיה מלקים אינה בעלת משקל שווה לחזקה שעל פיה סוקלים ושורפים, אלא למלקות די ב'חזקה כל דהו'. וגם משמעות הלשון מורה כן — כתב — שלכך רבי יוחנן לא עירב ושנה 'מלקין סוקלין ושורפין על החזקות', אלא חילקם לשתי קבוצות, לומר שבשתי חזקות שונות מדובר (וכן דקדק מלשון רש"י).

'וחזקה נדה בשכינותיה — בעלה לוקה עליה משום נדה' — יש לדקדק מדוע נקט 'בעלה' ולא היא עצמה?

הנה הפוסקים (ע' טור יו"ד קפה בשם הרמב"ן, ושאר פוסקים שם) דנו האם מועילה נתינת 'אמתלא' של האשה לומר שבאמת לא היתה נדה, אלא לבשה בגדי נידותה מחמת סיבה מסוימת. ובשו"ת הרמ"א (ב. מובא בגליון השו"ע שם) צידד בדבר ורצה לדקדק מכאן ש'אמתלא' מועילה, שלכן רק בעלה לוקה עליה, אבל היא — אם תתן אמתלא ללבישתה — לא תלקה. [ובמקרה כזה גם הבעל לא ילקה, אלא שמדובר בסתמא, שאינה נותנת אמתלא].

ואולם הקשה מזה שאמרו סוקלין על החזקות, וכמעשה באשה אחת בירושלים — משמע שאין מועילה שום נתינת אמתלא, שאם כן ודאי אין הורגים (וע' אגרות משה אה"ע ח"א פט ד"ה אבל. ולמש"כ